

ელდარ თავბერიძე

**ეროვნული და საზოგადოებრივ-პოლიტიკური
საკითხები გაზეთ „ქოლხიდას“ ფურცლებზე**

XX საუკუნის 10-იან წლებში ეროვნული და საზოგადოებრივ-პოლიტიკური მოძრაობა დაპირისპირებულ მიმდინარეობათა შორის უკომპრომისო ბრძოლით მიმდინარეობდა. სხვადასხვა პოლიტიკურ პლატფორმაზე მყოფ პარტიათა კინკლაობა ერს კიდევ უფრო ასუსტებდა როგორც სულიერად, ასევე ფიზიკურად. სოციალ-დემოკრატების მენშევიკურ ფრთას ერი მიაჩნდა ადამიანთა კულტურულ ერთობად. სახელმწიფოებრივი დამოუკიდებლობა და ტერიტორიული მთლიანობა ერის ძირითად ნიშნებად არ იგულისხმებოდა. მათი აზრით, ეროვნული საკითხი უნდა გადაწყვეტილიყო დაჩაგრული ერებისათვის კულტურულ-ნაციონალური ავტონომიის მინიჭებით.

საქართველოს რუსეთთან შეერთებით და დამოუკიდებლობის დაკარგვით მთელი ჩვენი პოლიტიკური უზნეობა და სულიერი დაღლილობა გამოჩნდა. ქართულმა საზოგადოებამ ვერ გაითვალისწინა უმთავრესი – მონობა ერისა სიკვდილისაკენ მიმართვაა მისი: „საქართველოს ერი ლაჩარი, ზნედაცემული, გახრწნილი, უგრძნობელი გახდა“ (მ. წერეთელი, 1990: 262).

საქართველოში XX საუკუნის დასაწყისისთვის ძირითადად ორი პარტია ფუნქციონირებდა: რუსეთის სოციალ-დემოკრატიული პარტიის ქართული ფრთა, რომელიც 1903 წელს დაარსდა და სოციალ-ფედერალისტური პარტია, რომელიც 1904 წელს დაარსდა. სოციალ-დემოკრატებმა, რომლებიც რუსეთის ანალოგიური პარტიის ანარეკლს წარმოადგენდნენ, „თავიანთი ეროვნული ვინაობა საერთოდ უარყვეს და რყენებად გადაიქცნენ“ (ვ. წერეთელი, 1912, №18). არც სოციალ-ფედერალისტების მრწამსი იყო იდეალური ქვეყნისათვის, ვინაიდან ისინი მხოლოდ საქართველოს ავტონომიას აღიარებდნენ. დადგა ურთულესი ხანა პოლიტიკურ აზროვნებაში. „ქართველობა კიდევ უფრო მეტად დაძაბუნდა, დაწვრილმანდა, განთვითეულდა და თითქმის მთლიანად დაკარგა მამულიშვილური აზრი და გრძნობა“ (ა. ჯორჯაძე, 1989: 51). ამ დროს ქართველმა პატრიოტებმა, რომლებიც თავიანთ თავს დემოკრატიულ დასად მოიხსენიებდნენ (და, რომელთაც შექმნეს კიდევ 1917 წელს ეროვნულ-დემოკრატიული პარტია), ქართული ეროვნული ენერჯის აღდგენისათვის დაიწყეს ბრძოლა ისინი, როგორც ილიას გზის გამგრძელებლები. ნაციონალიზმის მივიწყებული მარცვლის გაღვივებას ცდილობდნენ საზოგადოებაში. თავიანთ უპირველეს ამოცანად დაინახეს ცნობიერებადარღვეულ ქართველთა დარწმუნება იმაში, რომ რუსეთის ისტორიულ-ეროვნული მისია სხვა იყო და საქართველოსი სრულიად სხვა.

პოლიტიკური პარტიების დაფუძნებას ლოგიკურად მათი იდეების გამომხატველი ახალი პერიოდული ორგანოების აღმოცენება მოჰყვა. ეროვნულ საკითხებში ილია ჭავჭავაძის ტრადიციებს აგრძელებდა და თავგამოდებით იცავდა მხოლოდ დემოკრატიული დასის ჯგუფი, რომელიც თბილისში ჟურნალების – „კლდე“ (1912-1913), „ერი“ (1909-1910), „საქართველო“ (1908) და ქუთაისში

გაზეთების – „კოლხიდა“ (1911-1913), „იმერეთი“ (1912-1915) და „სამშობლო“ (1915-1916) ირგვლივ შემოიკრიბა.

1910-1913 წლებში ქუთაისში მომძლავრდა მუშათა კლასი, ბევრი იყო ქარგალი და შეგირდი, გაიზარდა რკინიგზის მუშაკთა რაოდენობა, ბევრი მოსწავლე ირიცხებოდა წმ. ნინოს, რეალურ სასოფლო-სამეურნეო, ქალთა ეპარქიულ სასწავლებლებში, ვაჟთა და ქალთა სათავადაზნაურო გიმნაზიებში. ამ მოსწავლეებსა და მათ მასწავლებლებსაც, რაღა თქმა უნდა, ესაჭიროებოდათ მძლავრი პრესა. ამას ხელს უწყობდა ის ფაქტიც, რომ ქუთაისში იოლი იყო მოძებნა და სათანამშრომლოდ მოწვევა რედაქტორ-გამომცემელთა და დიდებული კალმოსნებისა. სწორედ ამ პერიოდის ქუთაისზე ამბობდა დავით კლდიაშვილი: „ქუთაისი ცენტრი იყო ქართული ლიტერატურული მოძრაობისა, მრავალ შეგახებისა და ახალ გზათა ძიების, ამ დროს ქუთაისის სისხლსავსე ლიტერატურულ ცხოვრებაში მონაწილეობდნენ: აკაკი წერეთელი, ნიკო ლორთქიფანიძე, კიტა აბაშიძე, კირილე ლორთქიფანიძე, ნიკო ნიკოლაძე, გალაქტიონ ტაბიძე, კონსტანტინე გამსახურდია, ნოე ჩხიკვაძე, ჯაჭუ ჯორჯიკია, ვარლამ რუხაძე, ია ეკალაძე, შალვა დადიანი, თეოფილე ხუსკივაძე, სილოვან ხუნდაძე და მრავალი სხვა“ (დ. კლდიაშვილი, 1931: 37).

იგივე დავით კლდიაშვილი იგონებდა: „შრომის“ დახურვის შემდეგ ქუთაისს ქართული გაზეთი არ ღირსებია. ახლა კი მიეცა ხსნა. ქუთაისის ინტელიგენციის ერთმა ჯგუფმა მოიპოვა საღსარი და შეუდგა გაზეთის გამოცემას. გაზეთს ერქვა „კოლხიდა“. გაზეთმა თანამშრომლად მოიწვია ბევრი გამოცდილი ლიტერატორი და ამის გამო მრავალი მკითხველი შეიძინა. გაზეთს საკმარ გაერცელება ჰქონდა და კარგა ხანს იარსება“ (დ. კლდიაშვილი, 1931: 57).

1910 წელს არისტო ჭუმბაძეს საქმე აღუძრავს საცენზურო კომიტეტში ყოველდღიური გაზეთ „კოლხიდას“ ქუთაისში გამოცემის თაობაზე. თბილისის ბექდვითი სიტყვის კომიტეტის მასალებიდან ჩანს (საქმე, №54), რომ ქუთაისის გუბერნატორის კანცელარიის თბილისის კომიტეტისათვის გაუგზავნია წარდგინება, რომელშიც ვკითხულობთ: „ქუთაისში მცხოვრებ არტემ მაქსიმეს ძე ჭუმბაძეს ნება დაერთოს გამოსცეს ყოველდღიური გაზეთი „კოლხიდა“ შემდეგი პროგრამით: 1. მოწინავე სტატიები, 2. ქრონიკა, 3. პრესის მიმოხილვა, 4. კორესპონდენციები, 5. ფელეტონები, 6. განცხადებები. პასუხისმგებელი გამოცემაზე იქნება იგივე ჭუმბაძეო. წარდგინებას ხელს აწერს ქუთაისის ვიცე-გუბერნატორი (სცსია, ფონდი, №480, საქმე 472). აღნიშნულის საფუძველზე ბექდვითი საქმის კომიტეტს დაუდგენია: „ნება მიეცეს ა. ჭუმბაძეს ქუთაისში ყოველდღიური გაზეთის „კოლხიდას“ გამოცემისა“. გადაწყვეტილება მიღებულია 1910 წელს 26 აგვისტოს (სცსია, ფონდი №480, საქმე 472) ა. ჭუმბაძის გვერდით შემოკრებილან მისი უახლოესი თანამზრახველები და თანამშრომლები: კიტა აბაშიძე, გრ. გველესიანი, სილ. ხუნდაძე, დ. უზნაძე, ჯაფარ-ფაშა (აღ. ჯაფარიძე), აკაკი წერეთელი, ნ. ლორთქიფანიძე, დ. მეგრელი, ნ. ჩხიკვაძე და სხვანი. საგულისხმოა, რომ ამათგან ყველა როდი იყო რედაქციის თანამშრომელი. რედაქციის უღელს ა. ჭუმბაძესთან ერთად ეწეოდნენ. უწინარეს ყოვლისა, სილოვან ხუნდაძე, დავით მესხი, გრ. გველესიანი, ჯაფარ-ფაშა. თეოფილე ხუსკივაძე, ტრიფონ ჯაფარიძე, აქილესი (გ. მებუჟე), გუცა (გ. ფარქოსაძე).

რედაქციის თანამშრომლებს დიდი ბრძოლა უწევდათ თავიანთი ეროვნული სულისკვეთების გამოსახატავად. მით უმეტეს, რომ ცენზურა გამადიდებელი შუშით ჩასცქეროდა და ჩხრეკდა ყველა ახალ ნომერს და საგანგებო მსჯელობის საგნად ხდიდა ანტიცარისტულ და ანტირუსულ გამოსვლებს, ქართული ეროვნული სულისკვეთების ასახვის ყოველგვარ ცდას.

საცენზურო კომიტეტი მეტად აღუშფოთებია ნ. ლორთქიფანიძის თბზულებას „ამაყი“ (ნ. ლორთქიფანიძე, 1911, №10). მართალია, მოთხრობას აწერია, რომ ეს არის ეპიზოდური მონღოლთა ბატონობის პერიოდიდან, მაგრამ ცენზურა არ მოტყუვდა, მთელი მოთხრობა საგანგებო აგენტს რუსულად უთარგმნია და კომიტეტში წარუდგენია. ცენზურა შეაშფოთა მოთხრობაში გამოვლენილმა უდრეკმა სულმა, ვინაიდან „ამაყში“ არის ტერორისტული საქმიანობის გამართლება გარკვეულ პირობებში და ბრძოლა ეროვნული მიძინების წინააღმდეგ.

ასევეა „კოლხიდას“ 1911 წელს 8 სექტემბრის მოწინავე. ცენზურა შეუშფოთებია მასში გატარებულ მოსაზრებას: „ქართველი ერი ვერ ამჟღავნებს თავის ფიქრს, ზრახვას, ადამიანები ვერ იკრიბებიან, რათა ერთმანეთის აზრი გაუზიარონ, ყველა საქმე ზევიდან იწყება. ქვევიდან არავითარი ინიციატივა არ მოდის, მას ქოლავენ, საჭიროა ეროვნული სკოლები, საჭიროა სიტყვის თავისუფლება“ (სესია, ფონდი №480, საქმე 472, გვ. 6).

გაზეთ „კოლხიდას“ ეროვნული მიმართულების გასარკვევად ჭეროვან მასალას იძლევა ტრ. ჯაფარიძის „ძმური საუბარი“. ავტორი თავის თავლსაზრისს აფუძნებს ზნეობრივი ფილოსოფიის ცნობილი მაგისტრის ვ. სოლოვიოვის იდეაზე, რომ „ეროვნება ბუნებრივი მოვლენაა“. ავტორი ასე მსჯელობს: „სხვადასხვა ეროვნებათა ისტორიულ განვითარებაში ვითარდება მთელ კაცობრიობაც, კაცობრიობა გარეშე ეროვნებისა რეალურად არც ყოფილა და არც არის... მაგრამ ხშირად ერთ სახელმწიფოში სხვადასხვა ერი ცხოვრობს და მათ შორის ხდება კონფლიქტი. როგორ უნდა მოიქცეს ამ ვითარებაში წესიერი მოქალაქე? მაშინ ყოველი მოქალაქე ვალდებულია სიმართლეს მიემხროს და სამართლიანობა დაიცვას. ე. ი. იქ დაუჭიროს მხარი თავის ერს, სადაც ის მართალია და სადაც სიმპათიის ღირსია, ვინაიდან სამართლიანობა და სიმართლე ეროვნულ ინტერესებზე მაღლა უნდა იდგეს“ (ტრ. ჯაფარიძე, 1911, №81).

ეროვნული თვითგამორკვევისა და თვითგანსაზღვრის თვალსაზრისით ერთობ საგულისხმო ჩანს დ. კ—ძის სტატია „პროფესორ ცაგარელთან“, სადაც ეროვნული პრობლემა საინტერესოდაა წარმოჩენილი: „მე-19 საუკუნემ ერთი რამ სიკეთე გვიყო ქართველობას, ეს გახლდათ ჩვენი ტომის ხალხთა დაახლოება, პოლიტიკური გაერთიანება, მაგრამ მან რომ ერთი მხრივ დაგვაკვალიანა, მრავალი მხრით მოგვაყენა ზიანი — მოგვისპო დამახასიათებელი თვისებანი. ავიღოთ თუნდ ეკლესია. მისი გაძარცვა, მისი უფლებების შელახვა ჩვენი შემაერთებელი ძარღვის მოშლას ნიშნავს. ჩვენ არათუ სლავიანობაზე, მთელ მსოფლიოზე პირველობა გვეკუთვნის... ჩვენ და ბერძნებს გვაჭკვს მხოლოდ უძველესი ეკლესია. ჩვენ ორი ერი ქრისტიანობის კულტურის უძველესი მცველნი ვართ. დღეს გვეუბნებიან, რაზან ქართველობა პოლიტიკურად შეერთებულია, ეკლესიაც დამმორჩილებელს უნდა ექვემდებარებოდეს: ეს უსასტიკესი სოფიზმია, უმცროსს არავითარი უფლება არა აქვს უფროსს მორჩილება მოსთხოვოს“. ავტორი ასე აგრძელებს:

„ყოველი ადამიანის მოვალეობაა დაიცვას თავისი ინდივიდუალურობა, ასე ირჩება ყოველი ერი“ (დ. კ—ძე, 1911, №98).

გაზეთ „კოლხიდას“ 1918 წელს 41-ე ნომერი მიეძღვნა არჩილ ჯორჯაძის გარდაცვალების წლისთავს და აქვე დაიბეჭდა მისი სტატია „საეროვნო პრობლემების გარეშე“. არჩილ ჯორჯაძე თვლის, რომ მე-19 საუკუნის პირველ ნახევარში ჩვენში ჩაინაწვლა ეროვნული შეგნება, იგი აღადგინა ილია ჭავჭავაძემ. პირველი დებულება ასეთია: ილიას ეროვნული წარმოდგენები დღესაც უცვლელად შეიძლება დროშად ავაფრიალოთო: „ილია ჭავჭავაძე ეროვნული საქმეების ბელადად და მოსარჩელედ გამოდის, არ შეიძლება არა ვსთქვათ, რომ მისი პირველი ხანის ეროვნული პროგრამა არამც თუ არ ეწინააღმდეგებოდა ჩვენს დღევანდელ პოლიტიკურ მდგომარეობას, პირიქით, იგი სრული გამომხატველია ამ მდგომარეობისა. ამისათვის ჩვენ შეუცვლელად ვიღებთ მას სახელმძღვანელოდ“ (ა. ჯორჯაძე, 1913, №41).

ა. ჯორჯაძის ზემოთ აღნიშნულ დებულებას განმარტავს და განავრცობს ის მასალები, რომელიც მის პიროვნებას წარმოგვიდგენს. როდესაც ა. ჯორჯაძის მეორე წიგნი „ჩვენი საზოგადოებრიობა“ გამოვიდა „კოლხიდაში დაიბეჭდა სიმ. ავალიანის რეცენზია „მშვენიერი საჩუქარი“, სადაც ავტორი აღნიშნავს, რომ ა. ჯორჯაძის აზრით, „ინტელიგენცია არის ერის, ხალხის ცხოვრების თავი და გული, ბელადი და მებაირახტრე ხალხის სვლისა სინათლისაკენ, კეთილდღეობისაკენ“ (ს. ავალიანი, 1911, №94).

ა. ჯორჯაძის შესახებ ბევრია მასალები 1912 წლის მე-18, მე-20, 21-ე ნომრებში. მაგრამ სიღრმისეული ანალიზი ჩანს დ. მესხის სტატიაში „გლოვის კვირა“, სადაც ავტორი მკაფიოდ გამოყოფს ა. ჯორჯაძის იდეური კონცეფციისა და მიმართულების მთავარ ნიშანსვეტებს: „ა. ჯორჯაძე არის ი. ჭავჭავაძის იდეური მემკვიდრე, რომელიც მამულის სიყვარულს ასე გამოხატავდა: „ჩვენში მამულის სიყვარული სხვა თვისებაა. სხვა გვარის ხასიათისაა, იგი იპყრობს მხოლოდ წმინდა გრძნობას. ამ გრძნობაში ავის მეტი არა ურკვევია რა, ვისმე სიძულვილი, ვისმე დათრგუნვის სურვილი, ვისმე გაუბედურების წადილი მასში სრულად არ არის. ა. ჯორჯაძე იცავდა ილიას ბაზს და გონივრულად ებრძოდა მესამე დასის ვულგარულ რევოლუციურ მოძღვრებას... არჩილ ჯორჯაძე სტიქიურად... თავისი დინჯი მსჯელობით ამშვიდებდა, ილიას იდეებს ქადაგებდა და თუ ოდესმე ეს სტიქიონი წალეკავს საქართველოს დღემდე მიტანილ კულტურას, ეს იმის ბრალი იქნება, რომ არჩილ ჯორჯაძის ნათელი სვეტი გამოეცალა ქართველ პუბლიცისტებს“ (დ. მესხი, 1919, №42).

ზემოთ აღნიშნული გვაძლევს საფუძველს იმის დასადასტურებლად, რომ არჩილ ჯორჯაძეს „კოლხიდა“ და მისი თანამშრომლები ერთსულოვნად თვლიან ილია ჭავჭავაძის გზის გამაგრებლებლად ახალ ვითარებაში. ამას მოწმობს გრ. გველესიანის წერილებიც. კერძოდ, მის პუბლიცისტურ-პოლიტიკურ ნაშრომებში აღნიშნულია: „ჩვენში ეროვნულ-პოლიტიკური გრძნობა ჩამკვდარია, მინაწვლულია, მაგრამ მომხდარა, როცა ეს გრძნობა კვლავ აღორძინებულია. აქ საგანგაშო არაფერია. რაა საქირო? ქველმოქმედება, საქიროა საზოგადოებებმა სტიპენდიები, სხვა სახსრები, კულტსაგანმანათლებლო საქმიანობა ამ

ქართველობისაკენ მივმართოთ და იქ კულტურული დიქტატურა დავამყაროთ“ (გრ. გველესიანი, 1911, №52).

ასევე აღსანიშნავია გრ. გველესიანის კიდევ ერთი სტატია „სოციალ-დემოკრატების შეთანხმების ტაქტიკა“, სადაც გამოაშკარავებულია ამ პოლიტიკური მიმართულების მთელი გულუბრყვილობა და სიმკაცრე. ეს პარტია მშრომელთა ინტერესებს იცავს. გარდა ამისა, აღიარებს მხოლოდ კლასთა ბრძოლას, ხოლო მშრომელთა ინტერესების დამცველად მხოლოდ თავისი თავი წარმოუდგენია, — ამბობს ავტორი. ეს ის პარტიაა, „რომელსაც ხშირად მტერი იქ ეჩვენება, სადაც მისი აჩრდილიც კი არ არის. ეს ის ტაქტიკაა, რომელსაც სწორი პრინციპი მრუდედ გაუგია და ვიწრო სექტანტურ ხასიათს აძლევს სოციალ-დემოკრატთა ბევრნაირ მსჯელობა-მოქმედებას“ (გრ. გველესიანი, 1911, №114).

გრ. გველესიანს დროზე შეუნიშნავს, რომ სოციალ-დემოკრატებს ახასიათებთ ბრჭყვიალა სიტყვები და დემაგოგია ავტორი წერს: „კარგად უნდა გვახსოვდეს, რომ ხშირად ცხოვრებაში დროზე განხორციელებული რეფორმა, ნამეტურ სოციალურ საკითხთა სფეროში, სჯობს ათას სააგიტაციო სიტყვას, ბრჭყვიალა და თავმრუდამხვევ ფრაზეოლოგიას“ (იქვე).

დროდადრო გრ. გველესიანი საერთაშორისო მიმომხილველის როლშიც გვევლინება. ასეთია, მაგალითად, „დიდი საკონსტიტუციო რეფორმა ინგლისში“. ავტორი წერილში დაასკვნის რა, რომ ინგლისის ქვედა პალატა ზედან გაუთანაბრდა და ამით არიატოკრატიულ ოლიგარქიაზე დემოკრატიაში გაიმარჯვაო, ქართველთა გასაგონად დასძენს: „ინგლისელი მწვავე ბრძოლაშიც თავს არ კარგავს, კეთილგონიერებას არ დალატობს. საკონსტიტუციო დავაში მშვიდობიან ფორმებს არ გადადის... არც ერთხელ რაიმე უმსგავსო ექსცესს ადგილი არ ჰქონია. არც ერთხელ ადმინისტრაცია არ ჩარევია, საგულისხმოა ეს ბრძოლა ნამეტურ ჩვენთვის, ქართველობისათვის, რომელთაც თითქმის არავითარი საზოგადოებრივი აღზრდა არ გვაქვს. ბანკი რა არის, უბრალო საქმესაც ვერ გავძლოლილვართ ისე, რომ ან პოლიცია, ან ადმინისტრაცია, ან სამინისტრო, ან ხმალი, ან რევოლუცია შიგნით არ ჩავართოთ“ (გრ. გველესიანი, 1911, №110).

ვფიქრობთ, იმ დროსაც ისეთ აზრს გამოთქვამდა „კოლხიდა“, რომელიც ახლაც დღის წესრიგში დგას და დღესაც შეიძლება სახელმძღვანელოდ გავიზადოთ.

„კოლხიდას“ ეროვნული იდეალები აშკარაა და ნათელი, მამულის გამოხსნა იმპერიის უღლიდან, ოღონდ თავისებურია საკითხის გადაწყვეტის გზათა ძიება და ის ჯერ სოციალ-ფედერალისტებსა და სოციალ-დემოკრატებს შორის ატეხილი დავის ანარეკლია, ხოლო 1914 წლიდან დემოკრატიული დასის წარმომადგენელთა ნააზრევის გამოხატულებაა.

ამ მხრივ რედაქციის სულისკვეთებას ზედმიწევნით გამოხატავს ცნობილი მწერლის იპოლიტე ვართაგავას აქ დასტამბული სტატიები. განსაკუთრებით კი ვრცელი ფილოსოფიურ-ისტორიული გამოკვლევა „რა ვაკეთოთ“. მოაზროვნის ფიქრით, გვაკლია ძირითადი ოვისება კულტურული ერისა. ეროვნული თვითშეგნება. ავტორი ერს უკუეჩინებს სოლიდარობისა და ეროვნული ცნობიერების უქონლობას. ქართველი თავადაზნაურობა მამულებს ყიდის, მიზეზი კი ეროვნული თვითცნობიერების დაკარგვაა. მეორე მნიშვნელოვანი თვისება,

რომელიც დღეს ქართველებს აკლიათ. ესაა იმის შეგნება, რომ თვალსა და ხელს შუა გვიქრება, გვეკარგება მსოფლიო მნიშვნელობის ხალხური შემოქმედება. პ. ვართაგავა სვამს კითხვას: რა გეიშლის ხელს ეროვნული თვითცნობიერების ქონებაში? და იქვე იძლევა პასუხს: „არაფერი, გარდა მცონარობისა. რატომ გვიჭირს რამდენიმე ქურნალ-გაზეთის შენახვა? ფული არა გვაქვს? მაშ ამდენ ღრეობა-ქორწილს რომ ვიხდით? ესე იგი არც ისე გვიჭირს, როგორც ამას ქურნალ-გაზეთების გამოწერისას ვიჩენთ. ესეც იმიტომ, რომ ეროვნული თვითშეგნება დაბალი გვაქვს“ (ი. ვართაგავა, 1911, №53). ავტორის აზრით, მთავარი დეფიციტი – ესაა თანამედროვე „ცხოვრების გული“ პატრიოტი ქართველი ქალის უყოლობა. „მოწინავე ერები შეგნებული დედებით იყვნენ და არიან ქებულ-ბედნიერნი. ეროვნულ სახეს, შეგნება-თვითცნობიერებას უმთავრესად შეგნებული დედები იცავენ-ინახავენ... ერთ დროს გვყავდა ნინო, თამარი და ქეთევანი. დღეს ისინი შეცვლილია მოკისკისე, ნერვებმოშლილი ქალბატონებით, ტანცი-მანცის, ბალვეჩერების, ლოტოს თამაშის მოყვარული ქალებით. ჩვენში ქალებს მოდუნება, ინერტულობა დასჩემდათ“ (იქვე).

იპ. ვართაგავას მოსაზრებებმა ეროვნული ენის შეზღუდვის შესახებ ბიძგი მისცა ს. ხუნდაძის მწვავე გამოსვლებს იმ „წინაგანი მტრების“ წინააღმდეგ, რომელთაც დაივიწყეს ეროვნული ენა. ამის გამო ეროვნული ყოფა და თანდათან გადაგვარდნენ. ს. ხუნდაძე მხარს უჭერს გადაგვარებულ, უცხოურად მოჭიკჭიკე ქართველთა წინააღმდეგ მებრძოლ იპ. ვართაგავას. ამის დასტურია მისი წერილები ენისა და სტილის თაობაზე, ოჯახსა და საზოგადოებაში ქართული მეტყველების არეალის გაფართოების საჭიროებაზე, რეკლამების რუსულად გაფორმების წინააღმდეგ და სხვა.

საერთო დასკვნით, „კოლხიდელები“ სავსებით იზიარებდნენ იმ გზას, მიმართულებებსა და იდეებს, რომელსაც სოციალისტ-ფედერალისტები და არჩილ ჯორჯაძე მიყვებოდნენ. „კოლხიდა“ გაზღდათ დემოკრატიული გაზეთი, რომელიც იზიარებდა სოციალისტ-ფედერალისტთა იდეურ კონცეფციებს და დასავლეთ საქართველოში ერთ-ერთი დასაყრდენი იყო ამ პარტიისათვის.

დამოწმებული ლიტერატურა

- ს. ავალიანი, 1911 – ს. ავალიანი. მშვენიერი საჩუქარი, გაზ. „კოლხიდა“, №94, 1911.
- გრ. გველესიანი, 1911 – გრ. გველესიანი, ქართველობა ოსმალეთში, გაზ. „კოლხიდა“, №52, 1911.
- გრ. გველესიანი, 1911 – გრ. გველესიანი, სოციალ-დემოკრატების შეთანხმების ტაქტიკა, გაზ. „კოლხიდა“, №114, 1911.
- გრ. გველესიანი, 1911 – გრ. გველესიანი, საკონსტიტუციო რეფორმა ინგლისში, გაზ. „კოლხიდა“, №110, 1911.
- ი. ვართაგვა, 1911 – ი. ვართაგვა. რა ვაკეთოთ, გაზ. „კოლხიდა“, №53, 1911.
- დ. კ—ძე, 1911 – დ. კ—ძე, პროფესორ ცაგარელთან, გაზ. „კოლხიდა“, №98, 1911.

- დ. კლდიაშვილი, 1931 – დ. კლდიაშვილი. მემუარები, თბ., 1931.
- ნ. ლორთქიფანიძე, 1911 – ნ. ლორთქიფანიძე, ამაყი, გაზ. „კოლხიდა“, №10, 1911.
- დ. მესხი, 1919 – დ. 1919, გლოვის კვირა, გაზ. „კოლხიდა“, №42, 1919.
- სცხია – საქართველოს ცენტრალური სახელმწიფო ისტორიული არქივი, ფონდი №480, საქმე 472.
- ვ. წერეთელი, 1912 – ვ. წერეთელი. ჩვენებური სოციალ-დემოკრატების ტაქტიკა, გაზ. „იმერეთი“, №18, 17 ოქტომბერი, 1912.
- მ. წერეთელი, 1990 – მ. წერეთელი. ერი და კაცობრიობა, თბ., 1990.
- ტრ. ჯაფარიძე, 1911 – ტრ. ჯაფარიძე. ძმური საუბარი. გაზ. „კოლხიდა“, №10, 1911.
- ა. ჯორჯაძე, 1913 – ა. ჯორჯაძე, საეროვნო პრობლემების გარეშე, გაზ. „კოლხიდა“, №41, 1913.
- ა. ჯორჯაძე, 1989 – ა. ჯორჯაძე, წერილები, თბ., 1989.

ELDAR TAVBERIDZE

NATIONAL AND SOCIO-POLITICAL ISSUES REFLECTED IN „KOLKHIDA“ NEWSPAPER

The national and socio-political developments of 1910s continued against the background of irreconcilable confrontation between conflicting movements. The clash of political parties that supported differing political platforms undermined the physical and spiritual well-being of the nation.

The establishment of political parties in Georgia facilitated a growth of new periodicals rationally expressing the parties' ideas. During 1911-1913 Kutaisii issued a daily newspaper „Kolkhida“ among whose contributors and supporters were famous public figures such as K. Abashidze, Gr. Gvelesiani, S. Khundadze, D. Meskhi, Tr. Japaridze, etc. In order to express their national spirit and aspiration, the editorial staff had to make tremendous efforts due to harsh censorship of every new issue.

Censorship was especially focused on *anti-Tsarist and anti-Russian propaganda, and any efforts of expression of the Georgian national spirit.*

Being a democratic newspaper, „Kolkhida“ shared the ideas and concepts and was a basis for the *Socialist-Federalist* party in Western Georgia.